

3. Авер'янов В. Б. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції / В. Б. Авер'янов // Право України. – 2006. – № 5. – С. 11–12.

4. Авер'янов В. Нагальні завдання формування української доктрини адміністративного права:

євроінтеграційний аспект / В. Авер'янов, А. Пухтецька // Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм: збірник ст. міжн. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. П. О. Недбайла. – К., 2008. – С. 86–88.

УДК 342.95

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Ростовська К. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено протидії корупції в Україні. Проаналізовано корупцію як одне з небезпечних явищ у розвитку будь-якої держави. Розглянуто принципи та засади запобігання та протидії корупції, а також суб'єкти, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень.

Ключові слова: корупція, виявлення, припинення та протидія корупції, засади запобігання, боротьба, корупційні правопорушення.

Анотація: Стаття посвячена противодействию коррупции в Украине. Проанализирована коррупция как одно из опасных явлений в развитии любого государства. Рассмотрены принципы и средства предотвращения и противодействия коррупции, а также субъекты, которые непосредственно осуществляют в пределах своей компетенции меры относительно выявления, прекращения и расследования коррупционных правонарушений.

Ключевые слова: коррупция, выявление, прекращение и противодействие коррупции, основы предотвращения, борьба, коррупционные правонарушения.

Annotation: The article is devoted to combating corruption in Ukraine. Analyzed corruption as one of the most dangerous phenomena in the development of any country. The principles and means of preventing and combating corruption, as well as entities that directly implement within its jurisdiction measures concerning the identification, termination and investigation of corruption offenses.

Key words: corruption, detect, deter and fight against corruption, the basics of prevention, fight corruption offenses.

Корупція – найдавніше суспільне явище. Проблеми корупції торкалися у своїх працях великі давньогрецькі мудреці Платон і Аристотель. «Найголовніше при всякому державному ладі – це за допомогою законів і решти розпорядку влаштувати справу так, щоб посадовим особам неможливо було наживатися», – писав Аристотель. Великі мислителі епохи Відродження Вольтер, Ніколо Макіавеллі, Шарль Луї де Монтеск'є, Жан-Жак Руссо всіляко засуджували і викривали корупцію, як ганебне і неприйнятне суспільне явище.

Сьогодні корупція стала нерозривною частиною економічного, політичного, соціального та культурного життя українського суспільства. Протягом останніх років спостерігається процес злиття корисливих інтересів корумпованих чиновників і мафіозних структур. Державні та муніципальні службовці стали розглядати сферу своєї професійної діяльності як джерело особистого збагачення. Тим самим, вони провокують ще більше підсилення недовіри населення до органів влади, підривають її довіру і авторитет, створюють перешкоди для успішного розвитку України.

У той же час, як на українському, так і на міжнародному рівнях, залишається невирішеним досить широке коло питань, що стосуються боротьби

з корупцією. Так, у світі немає чіткого єдиного визначення поняття корупції, не вироблені універсальні стандарти міждержавного співробітництва в сфері протидії корупції, відсутні загальноприйняті заходи, способи і форми боротьби з цим соціальним явищем.

На сьогоднішній день одним з найбільш принципових моментів, пов'язаних з протидією корупції, залишається пошук найбільш ефективних засобів і методів попередження корупційних правопорушень. В Україні щорічно здійснюються мільйони адміністративних правопорушень, істотна частина яких має корупційну природу. Багато з них залишаються безкарними, породжують сприятливе середовище для подальшого поширення корупції і створюють умови, що сприяють вчиненню корупційних злочинів та інших протиправних діянь, що мають корупційну природу. На цьому тлі спостерігаються постійне зростання транснаціональної та організованої злочинності, збільшення кількості посадових кримінальних злочинів та адміністративних правопорушень, підвищення загального рівня криміногенності в країні, в силу чого особливе місце в справі запобігання корупції має належати правоохоронним органам та органам виконавчої влади. В системі суб'єктів, що реалізують основні напрями національної антикорупційної політики, саме вони можуть використовувати заходи адміністративно-

правового впливу, що мають імперативний зміст, і здатні суттєво вплинути на дуже складну ситуацію, пов'язану з поширенням корупції в Україні.

Протидія корупції – це специфічний вид діяльності у сфері державного управління, що включає систему заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру. Вона спрямована на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних проявів, обмеження впливу корупції на соціальні процеси, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь, має здійснюватися відповідними суб'єктами і базуватися на певних засадах.

Протидія корупції базується на таких основних принципах:

- верховенства права;
- законності;
- системності;
- комплексності;
- об'єктивності;
- практичної спрямованості та радикальності заходів;
- наукової обґрунтованості;
- економічної доцільності;
- взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням;
- оптимальності та ефективності; об'єктивності.

Принцип верховенства права означає, що при здійсненні протидії корупції людина, її права та свободи визнаються найвищими соціальними цінностями та визначають зміст і спрямованість антикорупційної діяльності.

Правова держава не може володіти іншими засобами боротьби з корупцією, крім правових. Позитивно кримінологічно значущою протидія корупції може бути лише за умови базування виключно на правовій основі. З огляду на це, неприйнятними є засоби боротьби з корупцією, які, хоча і можуть виявитись результативними, суперечать конституційним засадам функціонування держави та суспільства.

Принцип законності передбачає, що всі антикорупційні заходи повинні базуватися на положеннях Конституції та законів України. Жодні міркування (прагнення ефективності, результативності) не можуть виправдати застосування антикорупційних заходів, які не відповідають закону. Відсутність законодавчої основи для вжиття зазначених заходів є підставою для розробки і прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Принцип системності потребує, щоб заходи протидії корупції були взаємопов'язаними, мали певний субординаційний характер і порядок виконання (головні і другорядні, термінові для виконання і розраховані на перспективу, одноразові і такі, що мають здійснюватися постійно) і були

підпорядковані стратегічній меті антикорупційної діяльності. Важливим є вищелення головної на цей момент проблеми протидії корупції і концентрації на її розв'язанні основних зусиль.

Принцип комплексності протидії корупції передбачає органічне поєднання стратегічних і тактичних завдань, профілактичних (соціального, політичного, економічного, організаційно-управлінського, правового, соціально-психологічного та іншого характеру), оперативного-розшукових, процесуальних, репресивних та інших заходів, що здійснюються у різних соціальних сферах різними суб'єктами, з визначенням пріоритету профілактичних заходів загально-соціологічного і спеціально-кримінологічного характеру.

Принцип об'єктивності вимагає співвідношення заходів протидії корупції із закономірностями і тенденціями розвитку корупції у державі, її впливом на економічні, політичні, соціальні процеси. Він передбачає здійснення протидії корупції з урахуванням загальної соціально-економічної ситуації у країні і вибору антикорупційних засобів за принципом їх достатності для досягнення поставленої мети і адекватності суспільній небезпеці корупційних проявів.

Зазначений принцип безпосередньо пов'язаний з принципом практичної спрямованості та радикальності заходів, який передбачає, що антикорупційні заходи повинні бути реальними і не мати декларативного характеру. Вони не повинні мати характеру політичної кампанії, мають безпосередньо впливати на фактори, що детермінують корупцію, стосуватися правоохоронної діяльності у цій сфері і т. ін. Практична спрямованість антикорупційних заходів потребує чіткого визначення суб'єктів протидії, їх завдань і повноважень, конкретності певних заходів, строків їх виконання і т. ін.

Принцип наукової обґрунтованості передбачає здійснення антикорупційної діяльності на науковій основі (з використанням сучасних досягнень науки, техніки, позитивного світового досвіду із залученням фахівців різних галузей знання – теорії права, конституційного, фінансового, адміністративного, кримінального, податкового права, кримінології, соціології, психології і т. ін.). Цей принцип вимагає володіння повною і всебічною кримінологічною інформацією в країні, регіоні, галузі, установі, а тому, зокрема, передбачає постійне здійснення моніторингу органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо стану та динаміки корупційних процесів. Такий моніторинг є необхідним щодо оцінки ефективності реалізації у державі антикорупційної політики, зміни її пріоритетів відповідно до ситуації з корупцією, що складається в таких органах, вироблення і вжиття нових антикорупційних заходів.

Економічна доцільність передбачає, що антикорупційні заходи повинні бути економічно обґрунтованими як з точки зору їх економічної ефективності, так і можливих негативних побічних наслідків, а також реальної економічної можливості їх впровадження в життя. Плануватися і розроблятися можуть лише ті заходи, які на сучасному етапі держава спроможна впровадити в життя з урахуванням свого економічного становища. Проте,

економічний раціоналізм не означає мінімізації витрат на протидію корупції. Такі витрати повинні обумовлюватися економічними можливостями держави і водночас бути достатніми.

Принцип взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням потребує поєднання зусиль у протидії корупції владних структур і суспільних інституцій. Протидія корупції – це не лише справа держави, це справа всього суспільства. Кожен суспільний інститут у цій справі має здійснити свою функцію, у межах повноважень вжити всіх можливих антикорупційних заходів. Обмеження протидії корупції правоохоронною діяльністю відповідних державних органів виключає виконання основних завдань і досягнення мети антикорупційної діяльності.

Відповідно до пункту 2 статті 5 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі – Закон) органи державної влади здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції або беруть участь у їх здійсненні у межах повноважень, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами.

Крім цього, абзацом 2 пункту 5 статті 5 Закону передбачено, що спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є: органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, якщо інше не передбачено законом.

Спеціально уповноважені суб'єкти безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень.

Суб'єктами, які беруть участь у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках – у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, а також в інформаційному і науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, у міжнародному співробітництві в цій сфері, є:

- уповноважені підрозділи органів державної влади;
- місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування;
- підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові та службові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою.

За вчинення корупційних правопорушень особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, крім відомостей про особовий склад органів, що провадять оперативно-розшукову або

розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України.

Підсумовуючи, можна зазначити, що корупція належить до тих проблем, які неможливо вирішити у відриві від політичних, економічних соціальних проблем. Обмеження її масштабів значною мірою залежить від чіткого визначення повноважень і функцій політичних і державних інститутів та їх посадових осіб; від запровадження демократичних принципів управління громадськими справами, створення умов для всебічного розвитку структур громадянського суспільства, формування дієвого механізму громадського контролю за владними інституціями. Водночас досвід країн, які досягли такого рівня корупції, що вона вже суттєво не впливає на соціально-економічний розвиток, свідчить, що лише комплексний підхід, включення політичних, економічних, соціальних механізмів може дати реальні результати. Саме такий підхід демонструють розвинуті демократичні країни.

Незважаючи на всі зусилля органів державної влади, на даний час питання корупції в нашій країні залишається все ще не вирішеним. І проблема не в тому, що заходи, які вживає влада, є неефективними. Слід погодитися, що подолання явища «корупція» є досить тривалим та складним процесом, який може відбуватися навіть протягом кількох десятиріч. При цьому, ефективність боротьби з цим негативним явищем залежить від багатьох факторів, серед яких і економічний стан держави в цілому, і наявність достатньої та чіткої законодавчої бази, що регулює найважливіші сфери суспільних відносин, і стан правової культури населення та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 року // Відомості ВРУ – 2011. – № 40. – Ст. 404.
2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 року // Відомості ВРУ – 2014. – № 46. – Ст. 2047.
3. Наукове забезпечення шляхів протидії корупції в Україні / В.Я. Тацій, В. Н. Борисов // Громадська експертиза. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні. – К., 2004. – Вип. 4. – С. 44-48.
4. Прокоп'єв А. Коррупция на высшем уровне продолжает оставаться и у развитых экономик // А. Прокоп'єв. – Киевский телеграф. – 2004.
5. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): моногр. // М. І. Мельник. – К., 2004.
6. Мельник М.І. Фактори корупції в Україні // М.І. Мельник. – Право України. – 2002. – №5. – С. 12-17.
7. Номоконов В.А. Современное состояние коррупции в мире: география, причины / В.А. Номоконов // Информационный бюллетень. – 2006. – №2. – С. 96-111.
8. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Рогульський С.С. – Київ, 2005. – 187 с.